

STINSEFLORA IN NEDERLAND

door H. Hillegers*
Maastricht

Onder stinseplanten verstaat Van der Ploeg, de expert van de stinseflora, die soorten hogere planten die in Friesland uitsluitend in „stinsen” (versterkte hereboerderijen, kasteeltjes, e.d.) voorkomen en die synantroop verspreid zijn (d.w.z. door toedoen van de mens hier terecht zijn gekomen).

Het gaat hier dus om soorten die in een parkachtige omgeving soms massaal voorkomen, maar die niet op natuurlijke standplaatsen in Friesland te vinden zijn. Ze horen hier kennelijk niet thuis, toch bloeien ze zeer rijkelijk en lijken deel uit te maken van de natuurlijke vegetatie ter plaatse.

* Het onderstaande is een samenvatting van een lezing gehouden door de auteur op 4 februari j.l. voor het Natuurhistorisch Genootschap.

Stinse planten — sneeuwkllokje — in het park van kasteel-klooster Blankenberg te Cadier en Keer.
Foto: Dr. P. J. van Nieuwenhoven.

Wat het voorkomen van de stinseflora betreft, dringen zich twee vragen op: wanneer zijn deze planten hier terecht gekomen? (historisch aspect). waar komen deze planten vandaan? (geografisch aspect).

Deze planten zijn mogelijk:

1. door kruisridders naar Friesland gebracht als herinnering aan het Heilige Land
2. door familieleden van het geslacht „Martena” uit Zuid-Duitsland meegebracht als herinnering aan hun „stamland”
3. restanten van Kloostertuinplanten.

In mijn Groninger studententijd had ik gelegenheid het stinseplanten probleem nader te onderzoeken door een mogelijke stinseflora voor de provincie Groningen te constateren (Groningen en Friesland vertonen geografisch, economisch, historisch, enz. veel overeenkomsten).

Verder heb ik nog een literatuuronderzoek verricht naar alle stinse planten, met het doel een betere verklaring te geven van het „van waar” en „wanneer” der stinse planten.

Behalve Friesland bleken ook andere Nederlandse provincies stinse flora's te herbergen: Noord en Zuid Holland (in de kasteelparken langs de binnenduinrand), Utrecht (buitenplaatsen langs de Vecht) en Gelderland (Betuwe-kasteeltjes) beschreven door resp. Doing, Van der Voo en Jansen.

Van elke als stinse plant bekende soort werd nagegaan: het natuurlijke verspreidingsgebied, de natuurlijke standplaats, de bloeitijd, de waarde als sierplant en/of medicinale plant, en de tijd van introductie in Nederland.

Hieruit bleek dat de groep der stinse planten uiteenvalt in 3 groepen:

- I. een kerngroep: door ondergetekende betiteld als „stinseplant in engere zin” met de volgende karakteristieken:
 - areaalgrens van het natuurlijk verspreidingsgebied door of vlak langs Nederland;
 - of areaalgrens van het natuurlijk verspreidingsgebied door eeuwenlange cultuur onduidelijk;

tussen 1700 en 1800 als sierplant gewaardeerd en aangeplant, meest medicinaal; soorten van $\pm$ voedselrijke, vochtige loofbossen en graslanden; bloeitijd in voorjaar; overblijvende soorten.

II. een kleinere groep: „stinse plant in ruimere zin” met o.a. de volgende karakteristieken:

- areaalgrens ver buiten Nederland;
- recent in Nederland geïntroduceerd, meest na 1850;

soorten van $\pm$ voedselrijke, vochtige loofbossen en graslanden; bloeitijd in voorjaar; overblijvende soorten.

III. een zeer kleine groep „stinse milieuplant” karakteristieken:

Nederland ligt binnen het natuurlijk verspreidingsgebied;

niet synantroop maar op natuurlijke wijze verspreid in stinse milieus;

niet of nauwelijks als sier- of medicinale plant gewaardeerd.

Samenvattend kan dus gezegd worden dat:

Stinse planten in engere zin oude sierplanten zijn die door de mens tussen 1700 en 1800 uit natuurlijke groeiplaatsen gehaald zijn en zich in aangepaste milieus hebben kunnen handhaven; elk gebied heeft zijn eigen stinse planten in engere zin; zo zal waarschijnlijk Zuid Limburg méér elementen uit Midden Europa bezitten; introductie van sierplanten direct uit natuurlijke standplaatsen naar tuinen duurt voort. (hier in Zuid Limburg: *Vinca minor*, Primulasoorten e.d.)

Teneinde geïnformeerd te worden over het voorkomen van een stinseflora in Limburg verzoek ik gaarne aan de leden van het Natuurhistorisch Genootschap om aan de hand van nevenstaande tabel in hun omgeving gegevens hierover te verzamelen; eventueel zijn losse invultabellen verkrijgbaar bij de administratie van het Natuurhistorisch Genootschap, p.a. de heer Maassen, Bosquetplein 7 te Maastricht (tel. 04400 - 14174).

Gaarne opzending aan H. Hillegers: Bergerstraat 99, Maastricht.

ONDERZOEK STINSE FLORA IN LIMBURG

naam van de stins :
gemeente :
datum van de waarneming:

naam van de waarnemer:
adres en woonplaats :
telefoon :

SOORTEN	1	2	3	1	2	3
		a b			a b	
Vrouwemantel			Lenteklokje			
<i>A. vulgaris</i>			<i>L. verum</i>			
Daslook			Turkse lelie			
<i>A. ursinum</i>			<i>L. martagon</i>			
Apenijnse anemoon			Druifhyacinth			
<i>A. apennina</i>			<i>M. botryoïdes</i>			
Bosanemoon			Gele narcis			
<i>A. nemorosa</i>			<i>N. pseudonarcissus</i>			
Gele anemoon			Knikkende vogelmelk			
<i>A. ranunculoïdes</i>			<i>O. umbellatum</i>			
Italiaanse aronskelk			Salomonszegel			
<i>A. italicum</i>			<i>P. multiflorum</i>			
Gevlekte aronskelk			Adderwortel			
<i>A. maculatum</i>			<i>P. bistorta</i>			
O. L. Vrouwebedstro			Stengelloze sleutelbloem			
<i>A. odorata</i>			<i>P. vulgaris</i>			
Akelei			Gewone sleutelbloem			
<i>A. vulgaris</i>			<i>P. veris</i>			
Sneeuwroem			Slanke sleutelbloem			
<i>Ch. luciliae</i>			<i>P. elatior</i>			
Sneeuwroem			Knolsteenbreek			
<i>Ch. sardensis</i>			<i>S. granulata</i>			
Herfsttijloos			Sterhyacinth			
<i>C. autumnale</i>			<i>Sc. bifolia</i>			
Holwortel			Spaanse sterhyacinth			
<i>C. cava</i>			<i>S. hispanica</i>			
Helmbloem			Italiaanse sterhyacinth			
<i>C. solida</i>			<i>S. italica</i>			
Voorjaarszonnebloem			Wilde hyacinth			
<i>D. pardalianches</i>			<i>S. non-scripta</i>			
Winterakoniet			Siberische sterhyacinth			
<i>E. hiemalis</i>			<i>S. sibirica</i>			
Keizerskroon			Bostulp			
<i>F. imperialis</i>			<i>T. sylvestris</i>			
Bosgeelster			Maagdepalm			
<i>G. lutea</i>			<i>V. minor</i>			
Sneeuwkllokje			Maarts viooltje			
<i>G. nivalis</i>			<i>V. odorata</i>			
Wrangwortel			Vingerhoedskruid			
<i>H. viridis</i>			<i>D. purpurea</i>			
Gevlekte dovenetel			Bosvergeetmijniet			
<i>L. maculatum</i>			<i>M. sylvatica</i>			
Zomerklokje						
<i>L. aestivum</i>						

1: aantal bloeiende planten.

2: a) komt de soort spontaan verwilderd voor?

2: b) blijft ze beperkt tot vakjes of breidt ze zich uit?

Aangeven met + of —, indien onzeker +/—.

3: wanneer is de soort hier geplant?

Gaarne situatieschets op achterzijde.